

Metodologija prikupljanja podataka i izrade retrospektivne bibliografije iseljeničkog tiska

Hebrang Grgić, Ivana; Barbarić, Ana

Source / Izvornik: **Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 2019, 62, 29 - 48**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.30754/vbh.62.1.744>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:920617>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-23**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb](#)
[Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

METODOLOGIJA PRIKUPLJANJA PODATAKA I IZRADE RETROSPEKTIVNE BIBLIOGRAFIJE ISELJENIČKOG TISKA

THE METHODOLOGY OF DATA COLLECTION AND PRODUCTION OF THE RETROSPECTIVE BIBLIOGRAPHY OF EMIGRANT PRESS

Ivana Hebrang Grgić

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
ihrgic@ffzg.hr

Ana Barbarić

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
abarbari@ffzg.hr

UDK / UDC [016:050](=1.497.5)(94)

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Primljeno / Received: 25. 3. 2019.

Prihvaćeno / Accepted: 26. 4. 2019.

Sažetak

Cilj. Cilj je prikazati rad na testiranju metodologije prikupljanja podataka i izrade retrospektivne bibliografije iseljeničkog tiska na primjeru bibliografije serijskih publikacija Hrvata u Australiji.

Pristup/metodologija/dizajn. Na temelju SWOT-analize izrađen je plan rada na prikupljanju podataka i testiranju odgovarajuće metodologije izrade bibliografije. Osmišljena je metodologija za koju se pretpostavilo da će iskoristiti pozitivne strateške čimbenike, a umanjiti ili potpuno ukloniti negativne. Za prikupljanje podataka korištena je metoda analize sadržaja primarnih i sekundarnih izvora te metoda uključivanja zajedni-

ce. Metodologija izrade retrospektivne bibliografije iseljeničkog tiska osim samih istraživačkih metoda uključuje i metode izrade bibliografskih zapisa te promociju projekta. Za izradu bibliografskih zapisa odabran je softver koji zadovoljava potrebe i kriterije projekta. U svrhu promocije projekta izrađene su mrežne stranice i ostvareni kontakti sa zajednicom Hrvata u Australiji.

Rezultati. Rezultati su rada nove spoznaje o naslovima serijskih publikacija te sveobuhvatna bibliografija. Na temelju rezultata moguće je planirati prikupljanje podataka i izradu bibliografija za druge vrste građe i druga geografska područja.

Ograničenja. Zbog veličine zajednice moguće je da nisu uključeni svi subjekti koji bi bili relevantan izvor informacija o građi za bibliografiju.

Originalnost/vrijednost. Do sada nije testirana metodologija uključivanja zajednice za prikupljanje podataka i izradu sveobuhvatne bibliografije iseljeničkog tiska.

Ključne riječi. Australija, bibliografija, Hrvati, iseljenički tisak, serijske publikacije

Abstract

Purpose. The aim of the paper is to present the testing of the methodology for data collection and production of the retrospective bibliography of emigrant press on the example of serial publications of Croats in Australia.

Approach/methodology/design. Based on the SWOT analysis, a plan for producing a retrospective bibliography of emigrant press was created. A methodology that was designed to take advantage of positive strategic factors (strengths and opportunities) and to reduce or eliminate the negative factors was developed. For data collection, the methods of content analysis of primary and secondary sources and crowdsourcing method were used. The methodology of producing a retrospective bibliography of emigrant press, apart from the research methods themselves, includes the methods for creating bibliographic records and promotion of the project. The software that meets the needs and criteria of the project has been selected for the creation of bibliographic records. For the promotion of the project, the website was created and contacts were made with the Croatian community in Australia.

Findings. The results of the project brought the discoveries of new titles and a comprehensive bibliography. The results are applicable in planning the production of bibliographies for other types of material and for other geographic areas.

Research limitations. Because of the size of the Croatian community in Australia, it is possible that not all the relevant persons and sources have been consulted.

Originality/value. The crowdsourcing method has not been tested before for data collection and the development of a comprehensive bibliography of emigrant press.

Keywords: Australia, bibliography, Croats, emigrant press, serial publications

1. Uvod

Velik dio kulturne baštine zemalja iz kojih je stanovništvo iseljavalo nastajao je i čuvao se izvan matičnih država. U kulturnu produkciju spada i nakladnička djelatnost, pa je proučavanje publikacija, monografskih i serijskih, od velikog značaja za izučavanje raznih aspekata razvoja jednog naroda, a bibliografije takvih publikacija nužne su za očuvanje kulturne baštine i sjećanja jednog naroda.¹ Usto, te publikacije dio su kulturne baštine i onih država u kojima su objavljene.

Izvori za njihovo proučavanje jesu javne knjižnice, arhivi i muzeji, ali i privatne zbirke. Jedna od temeljnih djelatnosti nacionalnih knjižnica jest bibliografska djelatnost koja podrazumijeva izradu nacionalnih bibliografija na temelju obveze dostavljanja obveznog primjerka publikacija objavljenih u zemlji. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu nacionalno je bibliografsko središte i primatelj je obveznog primjerka i prema Zakonu o knjižnicama iz 1997. godine² i prema novom Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti koji je stupio na snagu u veljači 2019. godine.³ Knjižnica objavljuje hrvatsku nacionalnu tekuću bibliografiju u tri niza⁴, a zapisi se izrađuju prema načelima Univerzalne bibliografske kontrole.⁵ Takva praksa uobičajena je i u drugim zemljama. Te bibliografije okupljaju nacionalnu produkciju, ali samo onu koja je objavljena na području matične države. Ne postoji mehanizam koji bi osigurao stalnu dostavu publikacija objavljenih izvan matične zemlje u nacionalne knjižnice (ili neke druge ustanove) matičnih zemalja.

Zbog toga nam je namjera bila istražiti nakladničku djelatnost Hrvata izvan Hrvatske i pokrenuti izradu novih bibliografija, odnosno nadopunu onih koje eventualno postoje.⁶ Budući da je količina publikacija velika, za početak smo odlučili osmisлити i testirati metodologiju prikupljanja podataka i izrade bibliografije novina i časopisa koje su objavljivali Hrvati u Australiji od početaka u prvoj polovici 20. stoljeća do danas.⁷

¹ Beaudiquez, M. National bibliography as witness of national memory. // IFLA Journal 18, 2(1992), str. 119. DOI: 10.1177/034003529201800208.

² Zakon o knjižnicama: pročišćeni tekst zakona: NN 105/97, 05/98, 104/00, 87/08, 69/09. // Zakon.hr [citirano: 2019-01-27]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEnicama-2009-2019>.

³ Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti: NN 17/19. // Zakon.hr. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/1925/Zakon-o-knji%C5%BEnicama-i-knji%C5%BEni%C4%8Dnoj-djelatnosti-2019>

⁴ Niz A: knjige; Niz B: prilozi u časopisima i zbornicima i Niz C: serijske publikacije.

⁵ Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Temeljne djelatnosti: bibliografska djelatnost. 2017. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/temeljne-djelatnosti/#2>.

⁶ Do sada nisu izrađene bibliografije iseljeničkog tiska koje bi se temeljile na istraživanjima sekundarnih izvora u kombinaciji s uključivanjem zajednice. Postoje međutim selektivne bibliografije poput publikacije Hrvatski iseljenički tisak: katalog serijskih publikacija. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1993. Ta bibliografija temelji se isključivo na publikacijama koje se čuvaju u NSK, tj. koje su se tamo čuvale 1993. godine.

⁷ Projekt je sufinanciran sredstvima za namjensko financiranje znanstvene i umjetničke aktivnosti Sveučilišta u Zagrebu 2018. godine. Neki su postupci tijekom rada na projektu bili ograničeni

2. Planiranje izrade bibliografije

Općenito, bibliografska djelatnost obuhvaća istraživanje, prikupljanje, odabir, vrednovanje, opis, klasificiranje i objavljivanje knjižne i neknjižne građe. Svrha je omogućavanje brzog pronalaženja bibliografskih zapisa koji su potrebni korisniku za bilo koju svrhu, npr. za znanstveni ili istraživački rad.⁸

Priprema izrade bibliografije novina i časopisa australskih Hrvata obuhvaćala je sljedeće korake:

1. SWOT-analiza projekta
2. izrada kriterija odabira građe za bibliografiju
3. planiranje metoda istraživanja i prikupljanja podataka
4. odabir i testiranje knjižničnog softvera za unos bibliografskih zapisa
5. izrada i održavanje mrežnih stranica projekta
6. pretraživanje odabranih knjižničnih kataloga
7. odlazak na teren radi prikupljanja dodatnih podataka
8. unos bibliografskih zapisa u odabrani knjižnični softver i njihovo uređivanje.

Koraci su se provodili prema utvrđenom planu tijekom 2018. godine.

2.1. SWOT-analiza

Prije testiranja modela i početka izrade bibliografije napravljena je SWOT-analiza (engl. *Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats* – snage, slabosti, prilike, prijetnje).⁹ Pritom se strateški čimbenici snage i slabosti odnose na unutarnje elemente projekta povezane sa sadašnjim stanjem, a prilike i prijetnje strateški su čimbenici povezani s vanjskim elementima. Strateški čimbenici snage i prilike pozitivni su, a čimbenici slabosti i prijetnje negativni.¹⁰ Analiza je napravljena u suradnji sa svim suradnicima na projektu te su na temelju nje planirane sve aktivnosti unutar jednogodišnjeg trajanja projekta (tablica 1).

financijskim sredstvima (npr. odabir softvera za koji je već osigurana informatička podrška i nemogućnost osobnog kontaktiranja sa svim pripadnicima hrvatske zajednice na terenu).

⁸ Bibliografija. // Hrvatska enciklopedija. 2018. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=7459>.

⁹ SWOT-analiza analitička je metoda za strateško planiranje projekata. Prema: EU projekti. Što je SWOT analiza. 2012. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <http://www.eu-projekti.info/portal/sto-je-swot-analiza>.

¹⁰ Gonan Božac, M. SWOT analiza i TOWS matrica: sličnosti i razlike. // Economic research = Ekonomska istraživanja 21, 1(2008), str. 20. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/33766>.

Tablica 1. SWOT-analiza projekta izrade bibliografije novina i časopisa Hrvata u Australiji¹¹

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - afirmirani znanstvenici kao članovi i suradnici projektnog tima - poznavanje pravila katalogizacije i izrade bibliografskih zapisa - aktivne veze s Hrvatima u Australiji koji se bave nakladništvom - mogućnost korištenja infrastrukture i tehničke podrške pri ustanovama suradnika na projektu - društvena relevantnost teme 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostupnost mrežnih i tiskanih primarnih i sekundarnih izvora potrebnih za izradu bibliografije - visoka cijena terenskog rada koji je nužan za primjenu planirane metodologije - ograničene mogućnosti promocije projekta zbog potencijalno širokih interesnih skupina (teme zastupljene u publikacijama koje će biti uključene u bibliografiju sadržajno su raznolike)
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - široki krug potencijalno zainteresiranih suradnika iz zajednice - mogućnost potpora radi važnosti projekta za očuvanje hrvatske kulturne baštine - interdisciplinarnost istraživanja - unaprjeđenje međunarodne suradnje na individualnoj i institucijskoj razini - stvaranje metodologije i baze podataka za buduća istraživanja 	<ul style="list-style-type: none"> - mogućnost pojave dodatnih troškova zbog prikupljanja teže dostupnih podataka na terenu - niske potpore koje se nude na natječajima - potreba prilagodbe softvera za izradu bibliografije specifičnim potrebama - nemogućnost komunikacije s članovima šire zajednice putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija

2.2. Izrada kriterija odabira građe za bibliografiju

Za bibliografiju su se prikupljali podaci o sljedećim podvrstama serijskih publikacija koje su objavljivali Hrvati u Australiji:

- a) novine
- b) časopisi
- c) listovi i letci ako su objavljeni s namjerom kontinuiranog izlaženja.

¹¹ Usp. Hrvatski iseljenički tisak. SWOT analiza. 2018. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/swot-analiza/>.

Te su vrste građe odabrane zbog toga što je na temelju preliminarnih pretraživanja kataloga zaključeno da bi rad na bibliografiji knjiga bio preobiman za testiranje metodologije.

Prema obuhvatu građe bibliografija je regionalna, ograničena na područje Australije. Takva je odluka donesena također na temelju preliminarnih pretraživanja kataloga koja su pokazala da je u drugim državama u kojima su djelovali Hrvati broj serijskih publikacija ili prevelik ili premalen za testiranje metodologije. Primjerice u katalogu koji je 1993. godine objavila NSK (referenca) popisano je 13 publikacija za područje Australije. Države s većim brojem publikacija prema tom su katalogu SAD (44 publikacije) i Njemačka (48 publikacija), a države s malim brojem publikacija su Južnoafrička Republika (1 publikacija), Venezuela (1 publikacija) ili Nizozemska (2 publikacije).¹²

Bibliografija je retrospektivna, ali s namjerom da postane i kumulativna. Prikupljali su se podaci o svim novinama i časopisima koje su pokrenuli, uređivali i/ili izdavali Hrvati ili hrvatske organizacije u Australiji u razdoblju od dolaska prvih useljenika u 19. stoljeću do danas, s namjerom da se bibliografija kontinuirano nadopunjava novim naslovima.

Bibliografija uključuje svu građu, bez obzira na temu, sadržaj, društveni, politički ili bilo koji drugi karakter publikacije. Prema načinu navođenja bibliografija je opisna.

Način prikupljanja podataka i izrade zapisa temeljio se uglavnom na sekundarnim izvorima (podacima preuzetim iz kataloga, drugih bibliografija ili drugih publikacija), a za građu koja nije ranije popisana i za koju će to biti moguće, zapisi su izrađivani *de visu* (na temelju primarnih izvora).

2.3. Planiranje metoda istraživanja i prikupljanja podataka

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu prikuplja iseljenički tisak u zbirci Inozemna Croatica¹³ i ona je vrijedan početni izvor za prikupljanje podataka, ali redovita dostava građe nije osigurana pa na temelju te zbirke nije moguće izraditi sveobuhvatnu bibliografiju svih novina i časopisa koje su objavljivali ili ih objavljuju Hrvati na području Australije. Australaska nacionalna knjižnica prema australskom Zakonu o autorskom pravu iz 1968. godine prima obvezni primjerak svega

¹² Predviđanje se pokazalo ispravnim jer je bibliografija od brojke 13 za Australiju narasla na 101 zapis, što je sasvim dovoljno, a nije previše, za testiranje metodologije.

¹³ Zbirka je utemeljena 2007. godine, na temelju Zbirke iseljeničkog tiska koja je postojala od 1988. godine. Kriteriji za uvrštavanje građe jesu: hrvatska knjiga u inozemstvu (djela hrvatskih autora tiskana izvan Hrvatske i djela stranih autora s temom Hrvatske); iseljenički tisak te tisak hrvatskih manjina i Hrvata izvan Hrvatske. Više o zbirci dostupno je na: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Zbirka inozemne Croaticae. 2012. [citirano: 2019-04-10]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/zbirka-inozemne-croaticae/>.

što se objavljuje u Australiji.¹⁴ Međutim Hrvati su u Australiji objavljivali novine i prije te obveze. Poneke publikacije iz vremena prije Drugoga svjetskog rata nisu dobile dozvolu izlazenja pa su njihovi izdavači sakrivali činjenicu da se ipak objavljuju. Kasnije, unatoč zakonu i uputama¹⁵, nakladnici hrvatskih publikacija ponekad ne znaju za obvezu dostavljanja obveznog primjeraka pa uvidom u fond australske nacionalne knjižnice nije moguće steći uvid u cjelokupnu produkciju hrvatskih iseljenika na tom području. Zbog toga su se za prikupljanje podataka koristile dvije osnovne metode:

- a) analiza knjižničnih kataloga (ponajprije hrvatske¹⁶ i australske nacionalne knjižnice¹⁷) i raznih publikacija poput knjiga i časopisa (svih onih u kojima se mogu naći podaci o nakladničkoj djelatnosti Hrvata u Australiji)
- b) uključivanje zajednice (engl. *crowdsourcing*) putem hrvatskih klubova i udruga u Australiji radi prikupljanja „sakrivenih“ podataka.

Prva metoda podrazumijeva pretraživanje kataloga po unaprijed utvrđenoj strategiji (napredno pretraživanje kombiniranjem raznih parametara) te analizu sadržaja relevantnih publikacija, primjerice knjiga koje se bave hrvatskim iseljenicima u Australiji ili novina koje najavljuju objavljivanje drugih novina ili časopisa¹⁸). Na temelju podataka prikupljenih prvom metodom planirano je sastavljanje preliminarnog popisa na temelju kojeg će se izraditi bibliografski zapisi.

Druga metoda podrazumijeva uključivanje zajednice. To nije nova metoda prikupljanja podataka, ali je posebno raširena zahvaljujući razvoju informacijsko-komunikacijskih tehnologija.¹⁹ Postoji više definicija metode uključivanja zajednice, a većina definicija zajednicu definira kao veliku grupu pojedinaca čija veličina varira

¹⁴ Copyright Act. Australian government: Federal Register of Legislation. 1968. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://www.legislation.gov.au/Series/C1968A00063>.

¹⁵ National Library of Australia. Deposit of electronic publications with the National Library of Australia: guide to requirements for publishers. 2016. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://www.nla.gov.au/sites/default/files/deposit-of-electronic-publications.pdf>.

¹⁶ Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Katalog. 2018. [citirano: 2019-4-11]. Dostupno na: katalog.nsk.hr.

¹⁷ National Library of Australia. Catalogue. [citirano: 2019-4-11]. Dostupno na: <https://catalogue.nla.gov.au/>.

¹⁸ Npr. nije poznato je li sačuvan ijedan broj časopisa Dom i svijet, ali je poznato da je izlazio u Perthu 1932. godine, najvjerojatnije u samo dva broja. Taj podatak pronađen je u digitaliziranim novinama The Swan Express (The Swan Express. 22. prosinca 1932. [citirano: 2019-4-11]. Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/page/22676029>). Vidi i: Hrvatski iseljenički tisak. Odabrane novine. Dom i svijet. 2018. [citirano: 2019-4-11]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/dom-i-svijet/>.

¹⁹ Jedan od prvih slučajeva korištenja metode uključivanja zajednice bila je izrada Oxfordskog rječnika koja je započela 1878. godine (Albrecht, K. How they crowd-sourced the Oxford English dictionary. 2017. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/brainsnacks/201709/how-they-crowd-sourced-the-oxford-english-dictionary>). Metodu je osmislio J. Murray – zamolio je sve zainteresirane da prouče knjige koje imaju te da zapišu i definiraju sve riječi koje započinju slovom koje im je dodijeljeno. Tisuće suradnika iz cijele Engleske poštom su slale svoje definicije.

ovisno o potrebama projekta.²⁰ Metoda uključivanja zajednice podrazumijeva dodjeljivanje zadataka velikoj grupi ljudi (putem interneta) s ciljem rješavanja problema.²¹ U slučaju izrade bibliografije novina i časopisa australskih Hrvata, uključivanje zajednice nužno je upravo zbog pretpostavljenog postojanja „skrivenih“ publikacija, tj. publikacija koje nisu zabilježene u katalozima knjižnica niti u drugim sekundarnim izvorima. Razlozi nepostojanja podataka o publikacijama mogu biti različiti – politički (npr. ako je bilo zabranjeno objavljivanje), neupućenost (npr. ako izdavač nije znao za obavezu dostavljanja obveznog primjerka nacionalnoj knjižnici), rano izlaženje (u vrijeme kada obvezni primjerak još nije bio zakonski propisan)... Na temelju preliminarnih razgovora s pripadnicima hrvatske zajednice u Australiji te na temelju dostupne literature koja se bavi hrvatskim iseljeničkim tiskom pretpostavljeno je da se dio publikacija čuva u privatnim zbirka.²² One su ponekad dobro čuvane, ali ponekad vlasnici nisu svjesni važnosti publikacija koje posjeduju ili čak ne znaju da ih posjeduju. Stoga je nužno uključiti zajednicu i raditi na promociji projekta izrade bibliografije. Promocija uključuje izradu mrežne stranice projekta, suradnju s hrvatskim klubovima i organizacijama putem mrežnih stranica, društvenih mreža, ali i odlazak na teren radi razgovora s članovima hrvatske zajednice koji su se bavili ili se bave objavljivanjem novina ili časopisa. Također, promocija uključuje nastupe u radijskim i televizijskim emisijama te suradnju s novinama i portalima. Na temelju poziva putem mrežnih stranica i drugih medija pripadnici zajednice trebali bi se senzibilizirati i zainteresirati te bi se kod njih trebala osvijestiti važnost okupljanja publikacija u bibliografiju. Kontakti hrvatskih organizacija prikupljeni su putem mrežnih stranica i Veleposlanstva Republike Hrvatske u Canberri.²³ Hrvatske organizacije jesu hrvatski klubovi, katolički centri, škole, društva i sl.

2.4. Odabir i testiranje knjižničnog softvera za unos bibliografskih zapisa

Odlučeno je da će se projekt izrade bibliografije zasnivati na principima otvorenosti znanosti i istraživanja koji uključuju (iako ne podrazumijevaju) i korištenje

²⁰ Estellés-Arolas, E.; F. González-Ladrón-de-Guevara. Towards an integrated crowdsourcing definition. // *Journal of Information Science* 38, 2(2012), str. 194. DOI: 10.1177/0165551512437638.

²¹ Wexler, M. N. Reconfiguring the sociology of the crowd: exploring crowdsourcing. // *International Journal of Sociology and Social Policy* 31, 1/2(2011), 6-20. DOI: 10.1108/01443331111104779.

²² Npr. Jelčić, S. A.; D. A. Trlin. Hrvatska tiskana riječ na Novom Zelandu. // Hrvatska: Australija i Novi Zeland: povijesni i kulturni odnosi / uredili Tuga Tarle i Ivo Žanić. Zagreb: Društvo hrvatskih književnika, 2000. Str. 108–114.; Lovoković, F. Hrvatske zajednice u Australiji: nastojanja i postignuća. Kingsgrove: Središnji odbor hrvatskih društava Australije, 2010.; Holjevac, V. Hrvati izvan domovine. (2. prošireno izd.). Zagreb: Matica hrvatska, 1968.; Tkalčević, M. Hrvati u Australiji. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1992.

²³ U Australiji postoji više desetaka hrvatskih organizacija, npr. prema podacima iz Veleposlanstva Republike Hrvatske u Sydneyju djeluje deset hrvatskih organizacija, na području Južne Australije 16, u Viktoriji deset itd.

softvera otvorenoga koda. Vodeći se tim principima kao knjižnični softver za izradu bibliografije odabrana je Koha.²⁴ Koha je softver otvorenog koda što označava program čiji je kod dostupan za preuzimanje, korištenje, proučavanje i mijenjanje radi izrade novih verzija ili sličnih programa.²⁵ No postoje i dodatni razlozi za odabir navedenog knjižničnog softvera. Kohu kao cjeloviti knjižnično-informacijski sustav koristi Knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu²⁶, dakle fakulteta i sveučilišta koji financiraju projekt. Na taj su način izbjegnuti dodatni financijski troškovi za nabavku softvera, odnosno mogući financijski troškovi korištenja nekog drugog softvera otvorenog koda te je osigurana tehnička podrška sistemskih knjižničara iz Knjižnice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Sljedeći važan razlog za odabir Kohe bila je njezina interoperabilnost. Koha je softver koji je razvijan tako da su u njega ugrađeni knjižnični standardi i protokoli kao što su MARC 21, UNIMARC, Z39.50, SRU/SW, SIP2 i SIP/NCIP, što osigurava interoperabilnost između Kohe i drugih sustava i tehnologija, a istovremeno podržava postojeće radne procese i alate (Koha, 2019). Softver je odabran i zbog toga što podržava Protokol za pobiranje metapodataka Inicijative za otvorene archive (OAI-PMH, *Open Access Initiative – Protocol for Metadata Harvesting*).

Testiranje Kohe kao odabranog knjižničnog softvera pokazalo se uspješnim. U suradnji sa sistemskim knjižničarima iz Knjižnice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu sa sučelja „Bibliografije serijskih publikacija Hrvata izvan Republike Hrvatske: Australija“, kao i s pripadajućeg pretraživača koji ima značajke WebPAC-a, uklonjene su kategorije koje nisu karakteristične za bibliografiju, za razliku od kataloga, poput signatura kao lokalnih oznaka, podataka o dostupnosti jedinice građe (je li dostupna u knjižnici za posudbu, odnosno, ako je posuđena, koji je rok zaduženja) i slično. Sučelja koja omogućava Koha, kao softver otvorenog koda, u tom su smislu pokazala potrebnu razinu fleksibilnosti. Testiranje se dalje odvijalo kroz probno unošenje zapisa. Kako je Koha, između ostalog, odabrana zbog svoje interoperabilnosti, odlučeno je slijediti jedan od temeljnih principa knjižničarske struke na kojem je i počivao program, a i sama ideja univerzalne bibliografske kontrole. U skladu s riječima Franka Francisa²⁷, bilo bi idealno da se određena publikacija katalogizira u zemlji iz koje publikacija potječe, a da se tako izrađena kataložna jedinica upotrijebi u svim drugim knjižnicama koje tu publikaciju posjeduju. Zbog toga je odlučeno da se zapisi serijskih publikacija, koji spadaju u obuhvat bibliografije, a pronađeni su u *online* katalozima Nacional-

²⁴ Koha. About. 2019. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://koha-community.org/about/>.

²⁵ Glavica, M.; D. Pavlinušić. Otvoreni kod za otvoreni pristup. // Otvorenost u znanosti i visokom obrazovanju / uredila Ivana Hebrang Grgić. Zagreb: Školska knjiga, 2018. Str. 169.

²⁶ Knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Softver u Knjižnici FFZG-a. 2019. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/ksoftver>.

²⁷ Verona, E. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. // *Informatologia Yugoslavica* 8, 1/4(1976), 1–22. Dostupno i na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm> [citirano: 2019-03-19].

ne knjižnice Australije te Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, preuzmu uz pomoć protokola Z39.50, što knjižnični softver Koha i omogućava. Koha kao softver podržava i UNIMARC i MARC 21, a Knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koristi MARC 21 koji je onda tako postao i format za strojno čitljivo katalogiziranje u kojem se izrađuju zapisi bibliografije. I Nacionalna knjižnica Australije i Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu koriste isti format, što je omogućilo preuzimanje zapisa.

2.5. Izrada i održavanje mrežnih stranica projekta

Mrežne stranice nezaobilazan su način informiranja javnosti o radu na bibliografiji i bez njih bi bila nemoguća primjena metode uključivanja zajednice. Mrežne stranice najbolje je izraditi na poslužitelju pri ustanovi koja financira projekt ili na drugi način sudjeluje u njegovu provođenju. Zbog toga je u slučaju izrade bibliografije novina i časopisa australskih Hrvata odabran mrežni poslužitelj Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U dogovoru s informatičkom službom odabran je softver Wordpress te je započela izrada stranica.²⁸ Planirano je korištenje istog mrežnog mjesta i za ostale projekte izrade bibliografija.²⁹ U izborniku na naslovnici poveznice su na sljedeće stranice:

- O projektu (dostupan je opis projekta na hrvatskom, dokumenti vezani uz projekt izrade bibliografije te popis suradnika)³⁰
- Bibliografije (dostupne su poveznice na verziju bibliografije u Kohi i verziju u PDF-u)³¹
- Objave (objave o tijeku rada na projektu s podacima o provedenim aktivnostima)³²
- Odabrane novine (mjesto za objavljivanje kraćih tekstova o odabranim naslovima uz mogućnost dodavanja digitaliziranih verzija novina i izrade virtualnih izložbi).³³

Mrežne stranice prevedene su i na engleski jezik. Redovito se održavaju kako bi bile koristan element u promidžbi projekta unutar ciljane zajednice.

²⁸ Hrvatski iseljenički tisak. 2018. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr>.

²⁹ Nakon izrade bibliografije novina i časopisa australskih Hrvata, izrađena je i bibliografija hrvatskih novina u Novom Zelandu.

³⁰ Hrvatski iseljenički tisak. O projektu. 2018. [citirano: 2019-04-11]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/projekt/>.

³¹ Hrvatski iseljenički tisak. Bibliografije. 2018. [citirano: 2019-04-11]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/bibliografije/>.

³² Hrvatski iseljenički tisak. Objave. 2018. [citirano: 2019-04-11]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/posts/>.

³³ Hrvatski iseljenički tisak. Odabrane novine. 2018. [citirano: 2019-04-11]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/odabrane-novine/>.

2.6. Pretraživanje odabranih knjižničnih kataloga

Na temelju izrađenih kriterija prikupljanja izrađuje se strategija pretraživanja. Planirano je pretraživanje svih *online* kataloga, uključujući i skupne kataloge, koji su dostupni na mrežnim stranicama hrvatske i australske nacionalne knjižnice.

Prilikom pretraživanja kataloga ustanovljeno je kako zapisi serijskih publikacija, koje spadaju u obuhvat projekta, u katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu ne sadrže predmetnice, a tek manji dio tih zapisa sadržava odgovarajuću UDK-oznaku. Zbog toga je bilo neophodno pretraživati katalog po kategorijama „ključne riječi“, kao i „riječi iz naslova“, dakle po kategorijama gdje pretraživanja, u pravilu, imaju za posljedicu velik broj rezultata različitih razina relevantnosti. Zbog tako nepreciznog odaziva bilo je potrebno poduzimati dodatna pretraživanja prema identificiranim urednicima i nakladnicima, budući da su neki od njih sudjelovali u objavljivanju više serijskih publikacija hrvatske iseljeničke zajednice. Ipak, zbog primijećene neujednačene kataložne prakse pri izradbi sporednih kataložnih jedinica (dodatnih pristupnica) za urednike, a ponekad i korporativne izdavače, i taj je kriterij pretraživanja bilo neophodno kombinirati s ranije spomenutim kriterijima.

Zapisi za serijske publikacije izrađeni u Nacionalnoj knjižnici Australije opremljeni su predmetnicama, što je olakšalo pretraživanje kataloga i identifikaciju zapisa traženih serijskih publikacija. No i tu su, radi dodatne potvrde, poduzimana pretraživanja po dodatnim kriterijima. Kao svojevrsan izazov pri pretraživanju kataloga Nacionalne knjižnice Australije pokazala se očigledna činjenica da zapise za publikacije na hrvatskom jeziku nisu izrađivali govornici hrvatskoga jezika, što je u više slučajeva dovelo do jezičnih pogrešaka u bilježenju bibliografskih podataka u ključnim dijelovima zapisa poput stvarnih naslova. Nije se radilo o tipografskim pogreškama na publikacijama koje se prema odredbama ISBD-a preuzimaju u zapis, a potom na bibliografski način i ispravljaju, primjerice bilježenjem varijantnog stvarnog naslova, odnosno umetanjem ispuštenog slova u uglatoj zagradi ili ukazivanjem na pogrešku. Radilo se o neprepoznavanju određenih riječi hrvatskoga jezika te njihovu pogrešnu navođenju u zapisu, iako su ispravno navedene na publikaciji (primjerice „Tstina“ umjesto „Istina“).

Na ovom mjestu ne bismo ulazili u temu korisničkih zadataka pri korištenju bibliografskih sustava sukladno IFLA-inim konceptualnim modelima FR-obitelji, a sad i IFLA LRM-a³⁴, no čini se da nepotpunost bibliografskih zapisa za serijske publikacije, posebice u katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu po

³⁴ IFLA Library reference model: a conceptual model for bibliographic information / Pat Riva, Patrick Le Bœuf, and Maja Žumer ; Consolidation Editorial Group of the IFLA FRBR Review Group. 2017. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr-lrm/ifla-lrm-august-2017_rev201712.pdf.

pitanju predmetne obrade, ne pridonosi uspješnosti korisničkog zadatka pronalazjenja koji po IFLA LRM-u glasi „pretraživanjem po bilo kojem relevantnom kriteriju okupiti informacije o jednom ili više izvora koji su predmet zanimanja korisnika“.³⁵

2.7. Odlazak na teren radi prikupljanja dodatnih podataka

Odlazak na teren bitan je za metodu uključivanja zajednice. Ono se može djelomično provesti kontaktima elektroničkom poštom, putem mrežnih stranica i društvenih mreža. Na temelju preliminarnih kontakata zaključeno je da je ipak nužan odlazak na teren. Jedan razlog jest nužnost uvida u fondove arhiva i knjižnica pri hrvatskim klubovima i organizacijama u Australiji, koje često ne vode informacijski stručnjaci pa ne postoje ni katalozi koji bi bili dostupni *online* ili bi se barem mogli distribuirati elektroničkim putem. Drugi je razlog nemogućnost komuniciranja s nekim (za izradu bibliografije ključnim) pripadnicima zajednice elektroničkim putem.

Rad na terenu nužno je detaljno isplanirati, unaprijed dogovoriti sastanke i posjete raznim relevantnim organizacijama, ustanovama i pojedincima. Pritom je potrebno planirati i vrijeme za sastanke i posjete za kojima će se pokazati potreba i mogućnost tek prilikom boravka na terenu. Ostvareni kontakti na terenu temelj su za buduće aktivnosti povezane s uključivanjem zajednice putem mrežnih stranica i društvenih mreža. Prikupljeni podaci na terenu temelj su za upotpunjavanje bibliografije novim zapisima.

2.8. Unos bibliografskih zapisa u odabrani knjižnični softver i njihovo uređivanje

Kao što je već ranije istaknuto, verzija Kohe koja se koristi na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu podržava MARC 21, isti format u kojem se zapisi izrađuju i u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu te u Nacionalnoj knjižnici Australije. To je omogućilo preuzimanje zapisa uz pomoć protokola Z39.50. Preuzimanje zapisa iz knjižnica koje, iako koriste isti format za strojno čitljivo katalogiziranje, pripadaju različitim kataložnim tradicijama te koriste različite pravilnike, odnosno standarde, donosi određene izazove po pitanju ujednačavanja zapisa. Tu je naravno i prilagodba kataložnih pravila bibliografiji koja nema mjesni aspekt, poput kataloga, te jedinicu građe opisuje kao predstavnika cijele naklade, a ne na razini primjerka.

³⁵ Isto, str. 15.

U tom smislu u ovom odjeljku nećemo iznositi prikaz cjelokupnog procesa unosa i ujednačavanja zapisa do razine svakog polja, potpolja i indikatora, već ćemo ukazati na najvažnija mjesta.

Iako su zapisi mijenjani zbog usklađivanja iz polja 040 (*Cataloging source*), jasno se vidi koja je ustanova izradila (prvobitni) zapis, s tim da su zapisi koji su izvorno izrađeni u sklopu projekta (jer nisu pronađeni ni u jednoj knjižnici) dobili oznaku Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – HR-ZaFF. Ta je oznaka vidljiva u polju 040 u potpolju d (*Modifying agency*) za preuzete zapise. Vezano za blok polja 0-- , zanimljivo je osvrnuti se i na potpolje e navedenog polja 040 u kojem se bilježi pravilnik, odnosno standard po kojem je zapis izrađen. Donesena odluka odstupa od hrvatske bibliografske i kataložne prakse, pa ju je potrebno pojasniti. Uz to je zanimljivo da to potpolje nije ispunjeno u zapisima preuzetim iz Nacionalne knjižnice Australije, osim u nekoliko novijih zapisa gdje je kao „konvencija opisa“ naveden RDA.³⁶ U zapisima u bibliografiji to je izmijenjeno te je u svim zapisima navedeno da su izrađeni prema ISBD-u, a pritom se misli na objedinjeno izdanje ISBD-a koje je prevedeno na hrvatski jezik³⁷, kao i prema Pravilniku i priručniku za izradbu abecednih kataloga (PPIAK) Eve Verone³⁸ (vidi sliku 1).

Indicator	Field Name	Value
a	Original cataloging agency	HR-ZaFF
	Language of cataloging	hrv
c	Transcribing agency	HR-ZaFF
e	Description conventions	isbd
e	Description conventions	ppiak
d	Modifying agency	

Slika 1. Polje 040 u modulu katalogizacije Kohe s ponovljenim potpoljem e

U zapisima preuzetim iz NSK stajala je samo oznaka za Veronin Pravilnik (PPIAK). To je malo i neobično s obzirom na činjenicu da spomenuti Pravilnik ništa ne govori o kataložnim opisu serijskih publikacija, već samo s dvanaest člano-

³⁶ RDA: resource description and access. 2013 rev. Chicago: American Library Association [etc.], 2013.

³⁷ ISBD: međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.

³⁸ Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983–1986. Dio 1: Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. 1986. Dio 2: Kataložni opis. 1983.

va pokriva problematiku njihovih odrednica i pripadajućih pomoćnih kataložnih jedinica.³⁹ Jasno je da se u hrvatskim prilikama kataložni opis serijskih publikacija uvijek izrađivao prema odgovarajućem ISBD-u (ISBD(S)-u, ISBD(CR)-u, a zatim donekle i prema objedinjenom izdanju ISBD-a), no to nije vidljivo iz polja 040 zapisa preuzetih iz NSK. Za potrebe ove bibliografije odlučili smo kombinirati odredbe još uvijek važećeg nacionalnog kataložnog pravilnika, kao i zadnjeg izdanja IFLA-ina bibliografskog standarda, kako bismo preciznije i točnije uspjeli iskazati određene specifičnosti. Kako je riječ o bibliografiji, pretpostavka je da neće biti ustanova koje bi bile zainteresirane preuzimati izrađene, odnosno prerađene zapise, a taj tzv. *mix and mash*-pristup karakterističan je za uporabu metapodataka u različitim projektima. Tako se primjerice, sukladno odredbama objedinjenog ISBD-a, svaki podatak preuzet iz vanjskog izvora ili izvan propisanog izvora podatka u poljima 245 (*Title statement*) i 260 (*Publication, distribution, etc.*) bilježio u zasebnoj uglatoj zagradi, a ne u jednoj, u slučaju kad elementi opisa slijede jedan za drugim, što je rješenje koje, barem u ilustrativnim primjerima, ističe Veronin Pravilnik. No takvo se rješenje i prilikom preuzimanja zapisa, a pogotovo pri konverzijama zapisa iz jednog u drugi MARC-format, pokazalo problematičnim. Vežano uz blok 0--, u polje 041 (*Language code*) uneseni su kodovi, zbog prirode građe, za hrvatski ili engleski jezik ili, u slučaju dvojezičnih publikacija, za oba. Kodovi su usklađeni s izrazima navedenim riječima prirodnog jezika u polju 546 (*Language note*). I unos odgovarajućih kodova za jezik ili jezike te izrada napomena o jeziku predstavljali su izazov za publikacije čiji su se zapisi izrađivali uvidom u druge sekundarne izvore, no zbog potpunosti i dosljednosti opisa ti su podaci uneseni u sve zapise.

Kao određeni izazov u projektu pokazalo se pitanje izrade normativnih zapisa. Naime u sklopu projekta normativni se zapisi tek planiraju izraditi, i to u drugoj polovici 2019. godine.⁴⁰ Usto, pitanje izrade normativnih zapisa nužno je vezano uz pitanje izrade sporednih kataložnih jedinica (dodatnih pristupnica). I po tom pitanju kataložna prakse Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i Nacionalne knjižnice Australije pokazale su se različitim, uz to što se i unutar iste institucije zapisi po opremljenosti pomoćnim kataložnim jedinicama razlikuju s obzirom na razdoblje u kojem su izrađeni. Što se tiče sporednih kataložnih jedinica za urednike i korporativne izdavače, zapisi preuzeti iz NSK uglavnom nisu sadržavali takve sporedne kataložne jedinice, pa su u tim slučajevima one, u sklopu bibliografije, zasad ipak izrađene u polju 720 (*Added entry – uncontrolled name*). U polju 720, u potpolju e kao *Relator term* bilježila se kao riječ prirodnog jezika najčešće *urednik*, a kao *Relator code* u potpolju 4 uobičajeni kodovi izvedeni iz engleskoga jezika (vidi sliku 2).

³⁹ Isto, str. 117–126.

⁴⁰ Razlog za to praktične je prirode, u smislu broja osoba uključenih u izradu te preuzimanje i doradu zapisa (samo dvije osobe).

The image shows two identical MARC 720 fields. Each field is structured as follows:

- Field number: 720
- Field indicator: ?
- Field subfield: [] []
- Field label: - ADDED ENTRY--UNCONTROLLED NAME
- Subfield 4: Relator code, value: edt
- Subfield 3: Name, value: Hajdinjak, Martin
- Subfield 5: Relator term, value: urednik

Slika 2. Sporedne kataložne jedinice za urednike u polju 720 u modulu katalogizacije Kohe

S obzirom na ipak određenu količinu upisanih podataka u polje 720, njihova migracija u polje 700 pokušat će se izvršiti automatski, što će značiti daljnje testiranje prikladnosti softvera Koha za potrebe izrade takve bibliografije. Zapisi koji su bili opremljeni sporednim kataložnim jedinicama temeljenim na normativnim zapisima iz navedenih knjižnica nisu mijenjani u tom dijelu. Određena manjkavost zapisa iskazanih u bibliografiji opisana je neujednačenost, no radi što ranije dostupnosti bibliografije takvo je rješenje, barem u ovom trenutku, prihvatljivo. U određenom je broju slučajeva kod generičkih stvarnih naslova serijskih publikacija ili samo generičkog izraza na početku stvarnog naslova, a nakon kojeg slijedi u nastavku naslova ili podnaslova naziv korporativnog izdavača, u Nacionalnoj knjižnici Australije izrađena i glavna kataložna jedinica za korporativni naziv, što je u preuzetim zapisima ostavljeno. Hoće li za takve korporativne izdavače, koji su uglavnom zavičajna društva ili institucije na neki način povezane s hrvatskom iseljeničkom zajednicom, biti neophodno izraditi i normativne zapise, odlučit će se u budućim fazama razvoja projekta. Svi neusvojeni stvarni naslovi uneseni su u polje 246 (*Varying form of title*) te označeni odgovarajućim indikatorom, što je posebice važno u slučaju usporednog stvarnog naslova.

Vežano uz dijelove zapisa koji se odnose na stvarnu obradu, također se nametnulo nekoliko pitanja. Velik dio zapisa preuzetih iz NSK nije sadržavao nikakvu klasifikacijsku oznaku, dok su zapisi izrađeni u nekom novijem razdoblju sadržavali UDK-oznaku. Zapisi preuzeti iz Nacionalne knjižnice Australije sadržavali su DDC-oznaku. Odlučeno je kako se u ovoj fazi projekta izrade bibliografije odgovarajuće klasifikacijske oznake neće izrađivati te su one izbrisane iz preuzetih zapisa. Razlog za to počiva u relativno ograničenom opsegu bibliografije s obzirom na temu. Za razliku od klasifikacijskih oznaka, u okviru projekta izrađivane su predmetnice. Predmetnice na engleskom jeziku koje su normirane, a onda i preuzete iz Nacionalne knjižnice Australije, nisu bile odgovarajuće prvenstveno zbog jezika. Zapisi preuzeti iz NSK nisu bili opremljeni predmetnicama. Odlučeno je da

se u sklopu projekta izrađuju slobodno oblikovane predmetnice (vidi sliku 3), što znači da su one unesene u polje 653 (*Indeks term – uncontrolled*). Kako je polje ponovljivo, uneseno je više slobodno oblikovanih predmetnica između kojih nisu uspostavljene hijerarhijske razine, što je u ovom trenutku zadovoljavajuće s obzirom na opseg projekta te samu tematsku usmjerenost (uvijek se radi o publikacijama hrvatskih iseljenika).

Slika 3. Slobodno oblikovane predmetnice u polju 653 u modulu katalogizacije Kohe

Vežano uz blok 5, u kojem se bilježe napomene, važno je istaknuti kako se radi o bibliografiji koja uključuje brojne anotacije, što je povećalo broj općih napomena koje se bilježe u polju 500 (*General note*). U te su napomene uvršteni i podaci o institucijama u kojima se čuvaju publikacije, što ne treba brkati s lokalnim poljem 984 koje se odnosi na fond pojedine knjižnice. Kako je ovdje riječ o bibliografiji, ta lokalna polja izbrisana su iz preuzetih zapisa.

Ovo su samo najvažniji ili najizazovniji dijelovi bibliografskog aspekta rada na toj bibliografiji.

3. Rezultati testiranja modela – bibliografija

Za projekt izrade bibliografije novina i časopisa Hrvata u Australiji najvažniji elementi koji su testirani jesu metode i unos zapisa u odabrani softver. SWOT-analiza ukazala je na moguće poteškoće pri testiranju tih elemenata. Rad na projektu pokazao je da su sve slabosti ispravno prepoznate, a potencijalne prijetnje unaprijed ispravno predviđene. Stoga je rad na projektu bio usmjeren prema uklanjanju slabosti (strateški čimbenik slabosti unutarnji je čimbenik i odnosi se na stanje u trenutku planiranja projekta) i nastojanju izbjegavanja prijetnji (strateški čimbenik prijetnji vanjski je čimbenik i odnosi se na budući planirani rad na projektu).

Unaprijed prepoznata nedostatnost primarnih i sekundarnih izvora tijekom rada na projektu rješavala se suradnjom sa zajednicom koja je osigurala podat-

ke o dodatnim izvorima. Troškovi terenskog rada prilagođeni su financijskim sredstvima dodijeljenim projektu pa je terenski rad ograničen na uže područje Sydneyja kao grada s najvećim predviđenim brojem hrvatskih organizacija čiji su članovi upoznati s nakladničkom djelatnošću Hrvata u cijeloj Australiji. U terensko istraživanje uključeno je i područje glavnog grada Canberre. Hrvatska je zajednica na drugim područjima kontaktirana telefonski ili elektroničkom poštom. Na temelju prve faze istraživanja (pretraživanje kataloga nacionalnih knjižnica) identificirano je 50 naslova. Rezultat uključivanja zajednice te analize dodatnih sekundarnih izvora jest pronalaženje podataka o još 51 naslovu. Konačan broj zapisa u bibliografiji do kraja siječnja 2019. godine iznosi 101, uz namjeru da se ona nadopuni novopronađenim naslovima ili naslovima koji će tek početi izlaziti. Iako i dalje postoji vjerojatnost da su objavljivane i druge publikacije koje nisu identificirane u ovom projektu, kombinacijom metodologije analize kataloga i uključivanja zajednice ta je vjerojatnost smanjena.

Drugi predviđeni, a potencijalno negativan čimbenik bila je neprilagođenost odabranog softvera za unos podataka. Izazovi postupka unosa i ujednačavanja zapisa opisani su u odjeljku 2.8. Rezultat tog procesa predstavlja 101 zapis. Od toga je čak 51 zapis izvorno izrađen u sklopu projekta, dok je 28 zapisa preuzeto iz kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, a 22 zapisa iz kataloga Nacionalne knjižnice Australije (od ta 22 zapisa 4 zapisa izvorno nije izradila Nacionalna knjižnica Australije, već druge australske knjižnice). Odluka o izradi novih zapisa za serijske publikacije koje tijekom izlaženja mijenjaju stvarni naslov donosila se na temelju kriterija značajne promjene stvarnog naslova serijske građe kako ih propisuje ISBD.⁴¹

Cijela bibliografija dostupna je na stranicama projekta.⁴²

4. Zaključak

Na temelju SWOT-analize izrađen je plan izrade bibliografije te su predviđeni načini iskorištavanja pozitivnih strateških čimbenika (snage i prilike) i rješavanja problema povezanih s predviđenim negativnim čimbenicima (slabosti i prijetnje).

Metoda analize knjižničnih kataloga i drugih sekundarnih izvora pokazala se dobrom kao polazište za prikupljanje podataka. Njezine predviđene slabosti povezane s nedostupnošću zapisa u knjižničnim katalogima nastojale su se nadomjestiti metodom uključivanja zajednice. Testirana metoda uključivanja zajednice dala je pozitivne rezultate – zahvaljujući toj metodi bibliografija je nadopunjena novim zapisima. Jedan od negativnih čimbenika strateškog planiranja izrade bibliografije bilo je nedostatan financiranje, pa je plan projekta prilagođen dobivenim sredstvima.

⁴¹ ISBD. Nav. dj.

⁴² Hrvatski iseljenički tisak. Bibliografije. 2018. [citirano: 2019-04-11]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/bibliografije/>.

Nacionalna knjižnica zemlje u kojoj su publikacije objavljene (Nacionalna knjižnica Australije), kao ni nacionalna knjižnica zemlje iz koje potječe iseljenička zajednica (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu), putem svojih kataloga, uvažavajući ograničenja mjesnog aspekta kataloga, ne ispunjavaju u značajnoj mjeri zadaću identifikacije i opisivanja serijskih publikacija hrvatske iseljeničke zajednice u Australiji. Tu zadaću u ovom trenutku razvoja (hrvatskog) knjižničnog sustava može ispuniti retrospektivna bibliografija čiji je model izrade opisan u ovom radu. Poduzetim pretraživanjima odabranih kataloga opisanim strategijama identificirani su, u najvećoj mogućoj mjeri, zapisi koji odgovaraju obuhvatu bibliografije, što ne isključuje mogućnost da će u budućnosti biti identificirani i neki dodatni zapisi koji će onda biti uključeni u bibliografiju. Ako takvih zapisa i bude, njihov broj zasigurno neće biti prevelik.

Testirane metode prikupljanja podataka pokazale su se učinkovitima jer je broj zapisa od početnih 13 nakon pretraživanja kataloga narastao na 50, a nakon uključivanja zajednice na 101. Rad na projektu rezultirao je novim spoznajama o publikacijama koje do sada nisu zabilježene u sekundarnim izvorima.

Tijekom izrade bibliografskih zapisa u odabranom knjižničnom softveru napravljene su prilagodbe i ujednačavanja, a sam je program testiran za buduće faze projekta. Opisana je metodologija uređivanja i usklađivanja preuzetih zapisa te izvorno izrađenih zapisa s naglaskom na određenim razlikama između zapisa u katalogu i zapisa u bibliografiji, što se može podvesti pod širu problematiku ponovnog korištenja metapodataka (engl. *reuse of metadata*), ali u knjižničnom, odnosno bibliografskom kontekstu. Zaključeno je da je odabrani program pogodan za izradu bibliografije novina i časopisa.

Iako je rad na unosu zapisa i izradi bibliografije tekao prema predviđenom planu, potrebno je usmjeriti pozornost prema sustavnim aktivnostima u promicanju projekta, održavanju kontakata s hrvatskom iseljeničkom zajednicom i dvjema nacionalnim knjižnicama te održavanju mrežnog mjesta. Testirana metodologija i testirani softver odgovarajući su za provođenje idućeg planiranog koraka – izrade bibliografije knjiga koje su objavili Hrvati u Australiji.

LITERATURA

- Albrecht, K. How they crowd-sourced the Oxford English dictionary. 2017. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/brain-snacks/201709/how-they-crowd-sourced-the-oxford-english-dictionary>.
- Beaudiquez, M. National bibliography as whiteness of national memory. // IFLA Journal 18, 2(1992), 119-123. DOI: 10.1177/034003529201800208.

- Bibliografija. // Hrvatska enciklopedija. 2018. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=7459>.
- Copyright Act. Australian government: Federal Register of Legislation. 1968. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://www.legislation.gov.au/Series/C1968A00063>.
- Estellés-Arolas, E.; F. González-Ladrón-de-Guevara. Towards an integrated crowd-sourcing definition. // *Journal of Information Science* 38, 2(2012), 189–200. DOI: 10.1177/0165551512437638
- EU projekti. Što je SWOT analiza. 2012. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <http://www.eu-projekti.info/portal/sto-je-swot-analiza>.
- Glavica, M.; D. Pavlinušić. Otvoreni kod za otvoreni pristup. // *Otvorenost u znanosti i visokom obrazovanju / uredila Ivana Hebrang Grgić*. Zagreb: Školska knjiga, 2018.
- Gonan Božac, M. SWOT analiza i TOWS matrica: sličnosti i razlike. // *Economic research = Ekonomska istraživanja* 21, 1(2008), 19–34. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/33766>.
- Holjevac, V. *Hrvati izvan domovine*. (2. prošireno izd.). Zagreb: Matica hrvatska, 1968.
- Hrvatski iseljenički tisak. 2018. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr>.
- Hrvatski iseljenički tisak. Bibliografije. 2018. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/bibliografije/>.
- Hrvatski iseljenički tisak. O projektu. 2018. [citirano: 2019-04-11]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/projekt/>.
- Hrvatski iseljenički tisak. Objave. 2018. [citirano: 2019-04-11]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/posts/>.
- Hrvatski iseljenički tisak. Odabrane novine. 2018. [citirano: 2019-04-11]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/odabrane-novine/>.
- Hrvatski iseljenički tisak. SWOT analiza. 2018. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/swot-analiza/>.
- Hrvatski iseljenički tisak: katalog serijskih publikacija. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1993.
- IFLA Library reference model: a conceptual model for bibliographic information / Pat Riva, Patrick Le Bœuf, and Maja Žumer ; Consolidation Editorial Group of the IFLA FRBR Review Group. 2017. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr-lrm/ifla-lrm-august-2017_rev201712.pdf.
- ISBD: međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.

- Jelicich, S. A.; D. A. Trlin. Hrvatska tiskana riječ na Novom Zelandu. // Hrvatska: Australija i Novi Zeland: povijesni i kulturni odnosi / uredili Tuga Tarle i Ivo Žanić. Zagreb: Društvo hrvatskih književnika, 2000. Str. 108–114.
- Knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Softver u Knjižnici FFZG-a. 2019. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/ksoftver>.
- Koha. About. 2019. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://koha-community.org/about/>.
- Lovoković, F. Hrvatske zajednice u Australiji: nastojanja i postignuća. Kingsgrove: Središnji odbor hrvatskih društava Australije, 2010.
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Temeljne djelatnosti: bibliografska djelatnost. 2017. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/temeljne-djelatnosti/#2>.
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Zbirka inozemne Croatice. 2012. [citirano: 2019-04-10]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/zbirka-inozemne-croatice/>.
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Katalog. 2018. [citirano: 2019-4-11]. Dostupno na: katalog.nsk.hr.
- National Library of Australia. Catalogue. [citirano: 2019-4-11]. Dostupno na: <https://catalogue.nla.gov.au/>.
- National Library of Australia. Deposit of electronic publications with the National Library of Australia: guide to requirements for publishers. 2016. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://www.nla.gov.au/sites/default/files/deposit-of-electronic-publications.pdf>.
- RDA: resource description and access. 2013 rev. Chicago: American Library Association [etc.], 2013.
- The Swan Express. 22. prosinca 1932. [citirano: 2019-4-11]. Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/page/22676029>.
- Tkalčević, M. Hrvati u Australiji. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1992.
- Verona, E. Pravidnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983–1986. Dio 1: Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. 1986. Dio 2: Kataložni opis. 1983.
- Verona, E. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. // Informatologia Yugoslavica 8, 1/4(1976), 1–22. Dostupno i na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm> [citirano: 2019-03-19].
- Wexler, M. N. Reconfiguring the sociology of the crowd: exploring crowdsourcing. // International Journal of Sociology and Social Policy 31, 1/2(2011), 6-20. DOI: 10.1108/01443331111104779.
- Zakon o knjižnicama: pročišćeni tekst zakona: NN 105/97, 05/98, 104/00, 87/08, 69/09. // Zakon.hr [citirano: 2019-01-27]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEicama-2009-2019>.
- Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti: NN 17/19. // Zakon.hr. [citirano: 2019-03-19]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/1925/Zakon-o-knji%C5%BEicama-i-knji%C5%BEeni%C4%8Dnoj-djelatnosti-2019>.